

Félszázad múltán.

A budapesti marhaközvágóhid jubileuma.

Julius 27-én telik be ötvenedik esztendeje annak, hogy ünnepiesen megnyitották az ország fővárosában a marhaközvágóhidat. Teljes egy évvel megelőzte ez a főváros egyesítését, de míg az utóbbinak megünneplésére való készülődés már foglalkoztatta a főváros vezetőségét, amely bizottságot alakított az ünnep módozatainak megállapítására és előkészítésére, addig a főváros történetében és fejlődésében tagadhatatlanul igen nagy szerepet játszó közvágóhid félszázados létezésének megünnepléséről alig hallottunk valamit. Sőt mintha valami titokzatossággal, a nyilvánosságtól való félelemmel kezelnék a közvágóhid dolgát, hogy avatatlan szem be ne pillanthasson ennek az intézménynek fejlődésébe és — stagnálásába. A közvágóhidon, ha ki megjelenik és a főváros minden hasznos intézménye iránt való szeretettel és érdeklődéssel visszaemlékezéseket kér régmúlt időkre, a vezetők, bár szívesen fogadják, begombolkoznak:

— Tessék kérem a tanácsnok urhoz menni és ha ő telefonos üzenettel vagy írásban megengedi, hogy beszéljünk, szívesen megadunk minden fölvilágosítást.

— De a vendégkönyvet talán megnézhetném? Bizonyára vannak benne nagyon érdekes látogatók.

— Bizony vannak, de... ha a tanácsnok ur megengedi.

Ez az idegenkedés a nyilvánosságtól, különösen mikor egy nagy közintézmény félszázados jubileumáról van szó és inkább sippal-dobbal rá kellene terelni a figyelmet, nem egészen érthető. Hiszen ha a közvágóhid már jó ideje meg is állott fejlődésében és meglehetősen messze elmaradt egynéhány külföldi, például németországi közvágóhid mögött, ha gépberendezései fogyatékosak, ha fürdőknek, öltözőknek, kényelmi és szociális berendezéseknek hijával van, ha a legutolsó tíz év csaknem teljesen nyomtalanul haladt el fölötte; mégis meg kellene engedni a főváros közönségének, hogy örülhessen annak, amiye van és büszké lehessen rá. Bennünket a titkolózás nem akadályozhat meg abban, hogy imitt-amott kutatgatván, e nevezetes évforduló küszöbén el ne mondjunk egyet-mást a közvágóhid történetéből.

Akiknek valamiféle szerepük volt a közvágóhid megteremtésében, azok közül senki sincs már életben és rendkívül csekély azoknak a száma is, akik mint szemtanúk beszélni tudnak a vágóhid megnyitásának ünnepéről. Régi eseményekről szóló megfakult lapokat forgatva, a vágóhid történetével kapcsolatban sok olyan névre bukkanunk, amelynek viselője köztudomás szerint tevékeny részt vett a város ügyeinek intézésében és ugynevezett tekintély volt. A régi városatyák diszes sora elevenedik meg előttünk, közöttük olyanek, akiknek munkálkodását még figyelemmel kísérhette a mai nemzedék is.

A közvágóhid létesítésének eszméje egy, a husár-szabályozás és más élelmezési kérdésnek megvitatására Pest város törvényhatósági bizottságának 1861 január 1-én tartott közgyűléséből kiküldött bizottság tárgyalásainak folyamán merült föl. Ennek a bizottságnak tagjai voltak: *Becker Károly, Birli Ferenc, Crettier Károly, Ebner Fidél, Eötvös József báró, Ferberth István, Fuchs Rudolf, Gorove István, Halász Géza, Havas Ignác, Jálics Ferenc, Jordán Károly, Huszár Jakab, Keller János, Kochmeister Frigyes, Kurcz Károly, Lónyai Menyhért, Parger Ignác, Podmaniczky János báró, Privorszky Ferenc, Radákovich József, Rongyi Sándor, Röck Henrik, Srányi János, Weizkircher Károly, Windisch Ferenc, Wodiáner Albert, Strohmayer Ferenc, Leitgeb János, Schöber Vencel és Burghardt Ferenc* tollnok. Eleddig a mészárosoknak mindig megengedték magánvágóhid létesítését, de a lég megfertőzése, a tisztátalanság, a marháknak utcán át való hajtásából származható veszedelem következtében 1861 óta újabb vágóhidi engedelmet nem adtak ki. Ezentul

z újonnan keletkezett mészárosüzletek tulajdonosai a meglévő harminckét magánvágóhidat voltak énytelenek bérelni, míg végre Pest város képviselő-testületének közgyűlése 1868 január 22-én kimondta, hogy közbérlőhidat létesít. Ugyanez év július 1-én már elrendelte a közgyűlés az építési terveknek nyilvános pályázat útján való beszerzését. A pályázatot három havi határidővel, három díjjal írták ki. A pályatervek megbíráására külön bizottságot küldtek ki, de a döntés előtt 1869 február 24-én még küldöttséget is menesztettek a hamburgi vágóhidak megismerésére. Ez a küldöttség *Kamer Mayer Károly* tanácsos vezetésével tapasztalatok gyűjtése végett más külföldi városokat is meglátogatott. 1869 június 19-én a közgyűlés a tanulmányutról szóló jelentés és a tervbírálati vélemény meghallgatása után az 1200 forintos első díjat *Hennicke Gyula* porosz kir. építésznek, a 800 forintos második díjat *Hinricher Mór* bécsi építésznek, a 400 forintos harmadik díjat *Pelka Sámuel* porosz építésznek ítélte meg, de még külön 400 forinttal díjazta *Benkó Károly* pályaművét, az *egyetlen magyar* építészét, aki a pályázaton részt vett.

Az építő-bizottság, amelynek elnöke *Kamer Mayer Károly* volt és tagjai dr. *Flór Ferenc* tiszti főorvos, *Vogler József* városi mérnök, *Becker Károly*, *Diescher József*, *Beduarch János*, *Fabesch Márton*, *Fromm Pál*, *Grund Ágost*, *Kern Ferenc*, *Klenovits György*, *Schuster János*, *Simon Flórenc*, *Szendrey Ignác*, *Thurn Dénes*, *Wimmer Ferenc*, *Wimmer Antal*, *Halász Géza* dr., *Riegler László*, *Lampel Hugó* és *Vörös János* voltak, 1869 november 3-án bemutatta a közgyűlésnek az építésre kiírt nyilvános ajánlati tárgyalás eredményét. Az építést az első pályadíj nyertese, *Hennicke Gyula* és *van der Hude* építésznek vezették. 1870 tavaszán kezdődött meg az építkezés, amely két és fél évig tartott. *Begas* híres német szobrász mintázta kiválasztott állatok után a főbejárati kapu pillérein levő szoborcsoportokat, melyeket *Sommer* bécsi szobrász faragott ki sóskúti kőből. E szobrásmunkán kívül külföldiek csak a 25.000 négyzetméter palakő-fedélzeti, valamint vízvezeték és vízlevezető munkákat végezték, minden más munka pesti műhelyből került ki. *Kada Mihály* alpolgármester 1872 július 24-én bejelentette a közgyűlésnek, hogy a közbérlőhidat *július 27-én megnyitják*. Ezt a közgyűlés tudomásul vette, de a vágóhid berendezésének még fogyatékoságára való tekintettel *1872 augusztus 15-ét* jelölte meg, mint amely naptól kezdve kötelező a közbérlőhid igénybevétele és megszűnik a városban levő magánmarhavágóhidak használata.

A közbérlőhid megnyitása július 27-én záróünnepi ünnep volt kapcsolatos. Szombati napra esett a megnyitás, amelyen megjelentek a városi képviselők, a tanács, a kormány, Buda főváros, Pest megye, a katonai parancsnokság, az orvosi fakultás, a műegyetem, a közmunkák tanácsa, az országos állatgyógyászati intézet igazgatósága, a pesti pénzügyigazgatóság, a magyar gazdaszónokok egylete, a budapesti kereskedelmi és iparkamara, az országos iparegyesület, a magyar mérnökegyet, a napilapok és a mészáros-testület képviselői. Miután *Hennicke Gyula*, a közbérlőhid tervezője és építője átadta az intézetet *Kada Mihály* helyettes alpolgármesternek és *Kamer Mayer Károly* tanácsos a közbérlőhid keletkezéséről szóló okiratot elhelyezte a zárókőben, *Vizy János* mészárosmester *Antal*, *Mátyás*, *János* és *Ede* nevű fiaii segítségével próbaképpen levágott egy nagy és nehéz magyar bikát. A megnyitás után három hét múlva megkezdte rendes működését a közbérlőhid és ezzel együtt hovatovább megindult a főváros közéletmészügyi politikája.

Ennek a politikának nevezetes és értékes tényszerzői voltak a közgyűlés 1879 december 30-án hozott határozatával életre kelt közéletmészügyi bizottság és az 1885-ben föllírt külön *Élelmészügyi ügyosztály*, amelynek első vezetője *Matuska Alajos* volt. A közéletmészügyi bizottságnak *Kamer Mayer Károly* polgármester elnöklése alatt tagjai voltak: dr. *Busbach Péter*, dr. *Falk Miksa*, *Fenyvesy Adolf*, *Fuchs Gusztáv*, *Hármán Ferenc*, *Haris Sándor*, *Légrády Károly*, *Mende István*, *Molnár Endre*, dr. *Mátyus Arisztid*, *Scheich Károly*, *Wahrmann Mór* fővárosi bizottsági tagok; *Horváth János* tanácsos, *Patrubányi Gerő* tiszti főorvos, *Lampel Hugó* főszámvevő, *Kőrösi József* statisztikai igazgató, *Matuska Alajos* tanácsjegyző, *Riegler László* vásárigazgató és *Szimely Részó* közbérlőhid igazgató; továbbá *Thaisz Elek* főkapitány, *Zóbel Lipót* postaigazgató, *Blazovits Károly* és *Szentgyörgyi Albert* (osztrák államvasút társaság), *Tolnay Lajos* (magyar államvasutak), *Brém Miksa* (déli vasút), *Fackh Károly* (nyugati vasút), *Medgyaszay István* (Dunagózhajós társulat), *Kochmeister Frigyes* báró és *Neumann Frigyes* (kereskedelmi és iparkamara), *Schuster János*, *Schubert L. H.* és *Pál Károly* (kereskedők), valamint a belügyi, pénzügyi, földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi, ugyancsak a közmunka- és közlekedésügyi minisztériumok kiküldöttjei.

Alig néhány évvel a megnyitás után nagy veszedelem fenyegette a közbérlőhidat: 1875 szeptember 1-én este tíz órakor tűz ütött ki, amely a jégtartók és a vágókamrák födélzetét elhamvasztotta és a jégtészlet egy részét is megsemmisítette.

I. Ferenc József király 1875. január 20-án déli tizenkét órakor látogatta meg a közbérlőhidat. Egy óra hosszáig időzött az intézetben és nevét beírta a vendégkönyvbe. Már előtte sok külföldi vendég járt a vágóhidon. A legelső külföldi vendég *B. W.*

Tinje la Hage volt Hollandiából, akit sűrűn követek szentpétervári, római, berlini, madridi, bukaresti, londoni, párisi, genuai, drezdai, hamburgi, hágai, lemergi, amerikai, svájci látogatók. A király látogatása után tekintették meg a közbérlőhidat a többi közt *Mohamed Ali* basa Konstantinápolyból, *Harn Gondozó* indiai herceg Jávából, *Schmerling Antal* lovag, gróf *Hohenwart Károly*, gróf *Falkenhayn* osztrák államférfiak, *Can* japán földművelési és közéletmészügyi miniszter, dr. *Jamane* Tokióból és mások. 1893-ban meglátogatta az intézetet a fiatalon elhunyt *László* királyi herceg és *Jenő* királyi herceg. A következő évben fölkeresték a VIII. hygiéniai és demográfiai kongresszus tagjai, azóta pedig a világ minden tájékáról sűrűn látogatták közigazgatási férfiak, orvosok, mérnökök, iskolák, külföldi mészáros-ipartestületek és diplomaták. Nevezetes, hogy a háborút megelőző években egyre több lett a japán látogatók száma.

Magyar korona — osztrák korona.

Tavaly júniusban az osztrák korona 1.15 centimes volt Zürichben, a magyar korona 2.45 centimes. Most pedig a mi koronánk 0.325 körül mozog, tehát alig harmadakkora értéke van, mint tavaly ilyenkor az osztrák koronának. Milyen rövid idő alatt tette meg az osztrák korona a teljes leromlás útját 1.15 centimesről! S csoda-e, ha nálunk is terjedőben volt az aggodalom, hogy a 0.325 centimesről épen ugy lefelé vezet az út mint Ausztriában? Az osztrák korona romlása — szokták mondani — ugyanabból a két forrásból táplálkozott, mint a magyar koronáé: az államköltségvetés súlyos deficitjéből és a kereskedelmi mérleg passzivitásából. Csak a méretek sokkal nagyobbak mint nálunk: a leromlás is gyorsabb mentet.

Ebben az okoskodásban sok az igazság, de nem tartalmazza a teljes igazságot. Ausztria a mai formájában és nagyságában sohasem volt önálló állam, elleben hatalmas központja volt egy ötvenkétmillió lakosú kettős birodalomnak, amely összes gazdasági erőforrásaival táplálta. A kétmillió hatalmas fővárost: Bécsét, a nagy birodalom egészséges gazdasági élete teremtette meg és ettől különbözött, a mai osztrák területre támaszkodva nem tarthatja meg régi gazdasági pozícióját. Az osztrák állameszme is a régi nagy birodalom birtokához tapadt és amikor a császári uralom összeomlott: tartalom híján megbukott az osztrák állameszme is. Az osztrák korona katasztrófájának különböző okai vannak, de legfontosabb oka az osztrák állameszme bukása, mert ez az osztrák korona feltámasztásának is útjában van. A német márkát a vereség és a jóvátevel hatalmas összege tette tönkre, de a vereséget ki lehet heverni a jóvátevel kérdését pedig meg lehet egyszer majd oldani és a nemzeti pénzügyi felépítésének nem lesz akadály. A mai Ausztriában azonban vannak német nyelvű polgárok, közöttük sokan gazdagok, de akikben az osztrák állameszme élne és ezért anyagi áldozatot hozni hajlandó, olyan nincs. A mai Ausztria lakosainak vagyona nem áll rendelkezésre abból a célból, hogy az állam pénzügyi felépítését. Hatalmas vagyon van szétszórva mindenütt a világon, osztrák állampolgárok tulajdona, de nincs olyan erkölcsi erő az államhatalomban, amely ezeket a vagyontokat államépítő célra koncentrálni tudja.

Magyarország, Ausztriával szemben, szerves historiai alakulás s ha összes erőforrásait eddig egészséges pénzügyi felépítésére koncentrálni nem tudta: muló betegségből eredő gyöngöcsés s nem gyógyíthatatlan szervi baj. Nem kétséges, hogy a magyar állameszme dekadenciáját éljük: ennek kifejezője a veszedelmesen romló valuta. Jöhet itt a legképzettebb adótechnikus; összedughatják fejüket a Pénzügyi Tanácsban az ugynevezett pénzügyi szakemberek: amíg nem jó az államférfi, aki merész lendülettel kiemeli az országot mai tespedéséből s nem csak itthon kelti fel mindenkiben a hitet a magyar jövő iránt, de a magyar kérdést, mint megoldást követelő európai problémát ráerőszakolja a világ hatalmasaira is: amíg ez az államférfi nem jön, addig az összes gazdasági erők összefoglalása a magyar valuta megjavítására nem sikerülhet. Mert legyünk tisztában azzal, hogy a mostani elesettségek közül, abból a dekadenciából, amelyben egész társadalmi és állami életünk vergődik, kolosszális erőfeszítéssel emelkedhetünk ki. Adóemelésekkel, mindenféle állami árdragításokkal döntő eredményt elérni nem lehet.

Itt van mindjárt a *gabonadrágaság* és a közéletmészügyi kérdése. A Csonka-Magyarországon közel husz százalékkal kevesebb a mezőgazdasággal foglalkozó és a mezőgazdaságtól közvetlenül ellátott lakosság, mint az integer Magyarországon volt. Az ellátatlanok száma, illetőleg, akiknek egyéb foglalkozásból eredő jövedemből kell megvenni a lisztet, Csonka-Magyarországon ekként rendkívül mód megnagyobbodott. A mezőgazdaságnak tehát jóval nagyobb a belső fogyasztóközönsége, ami számára nagy erősségnek számítana, ha fizetőképes a fogyasztó. Am a megszaporodott ellátatlanok tömegei — nem nagyon fizetőképesek és nem is valami jó a pénzük. Jó pénze, vagy legalább jobb pénze a külföldi vevőnek van: a gazdának ma minél kevesebb belső fogyasztó az érdeke, el is adhatná búzáját akár fontért vagy frankért is. eladhatná tehát a koronánál stabilabb valutáért. Mert valjuk meg, hiába kapja meg a gazda búzájért az aranyparitásának megfelelő koronát ma, mégis levelet kapott, ha holnap esni kezd a korona. Csoda-e, ha a gazdánál az eladástól való tartózkodás ösztönzővé válik? S mi az, amit ezzel a tartózkodással szemben latba lehetne vetni? Elsősorban az állam érdekének magasabb szempontja, amelyet a kormányzatnak kell képviselni és az országban mindenki elismertetni. Az állam érdeke nem tiri meg, hogy a buza frankért külföldre vándoroljon és az ellátatlanjaink számára hozzáférhetetlen legyen. Ezzel szemben azonban kö-

A vágóhid építésének költsége 2,589.684 forintra ment. Az első igazgatója *Riegler Elemér*, *Ziegler Nándor* és a mostani igazgató, *Preuszner Ferenc*, aki [már huszonnyolc év óta igazgató, de megnyitása óta szolgálja az intézetet és nagyon sok régi visszaemlékezésel tud szolgálni, ha — a tanácsok ur megengedi. Kissé körülményes azonban ez az ut és némi-képen megalázó is ez az instanciázás különösen akkor, amikor az ember szolgálni akar és nem szolgálatot kér. De azt hisszük, röviden összefoglalva engedelem nélkül is el tudtuk mondani a felszázados marhavágóhid kezdeti életének főbb mozzanatait.

Ami még idetartoznék: az azóta történt óriási változás, a nagy ut a 40—50 krajcáros marhavágóhid egészen a 180—300 koronásig, a fölfelé haladás szerepcseréje a mélységbe bukással — mindennek részletezésével nem akarjuk olvasóinkat megsomoritani.

teles az állam gondoskodni arról, hogy az ellátatlanok minél nagyobb kategóriája fizetőképes legyen és tudjon komoly ellenértéket nyújtani a gazdának termeléséért. Ez a fizetőképes kategória csak ipar és kereskedelem lehet. Csak a nagyra fejlesztett ipar és kereskedelem képes valóságos ellenszolgáltatást nyújtani a mezőgazdasági termelésnek, míg a köztisztviselők ellátása esetleg csak a fedezetlen bankot szaporítja.

Vajon akad-e államférfi, aki számolt azzal a ténnyel, hogy Csonka-Magyarország mezőgazdaságára sokkal nagyobb tömege jut az ellátatlanoknak, mint feldarabolásunk előtt? S hirdette-e: ha el akarjuk kerülni, hogy egyrészt a gazdatársadalom, másrészt az ellátatlanok (főleg városi elem) között egyre mélyülő szakadék keletkezzék, nagyra kell fejleszteni az ipart és kereskedelmet, hogy milliárdos keretével az adó-zóképességével lehetővé tegye, hogy a mezőgazdaság a belső piacnak termeljen? Hogy felkeresse a piacot és ne elkerülni igyekezzék?

Sajnos, nem hirdette senki s nem csináltunk olyan belső és külső politikát, amely kereskedelmünket fontos nemzetközi tényezővé emeli, iparunkat nemcsak belső ellátásunkra, de kivételre is képesé teszi s így nincs megfelelő belső bázisa mezőgazdasági termelésünknek és ezért rossz a bázisa a magyar koronának is.

Rekvírálás, kényszerforgalom: lehetnek ideig-óráig árszabályozó tényezők, de végül a mezőgazdasági termelés so-vadására vezetnek és a korona megjavítását reménytelenné teszik. Szakítani kell az eddigi belső és külső politikával, (ami az inproductív elemek hátrahagyásával jár ugyan), mert különben a nemzetet egyre mélyülő belső ellentétek örlik meg s az osztrákok sorsára jutunk. Cs. J.

A gazdatársadalom belátja a földadó-emelés elkerülhetetlen szükségét.

Csendes nap a politikában. — A drágasági bizottság tanácskozásai.

A politikának szombaton csendes napja volt. A nemzetgyűlés nem tartott ülést, a képviselők nagy része elutazott a fővárosból.

A pénzügyminiszter adójavaslatával, illetőleg a földadójavaslatával szemben nagyobb ellenállást jósoltak a gazdaképviselők és az egész gazdatársadalom részéről. Kétségtelen, hogy ugy a kisgazdák, mint a nagygazdák köréből — és pedig pártállásra való tekintet nélkül — hallatszottak kifogások a javaslat ellen. Az ellenállás azonban a javaslattal szemben, amelyből már újabb pártcsoportosulások és miniszterválságot kombináltak, mint a kormánypártból közlik, szűnőben van. A kormány a tegnapi minisztertanácsban a leghatározottabban foglalt állást a javaslat lényegbeli változtatás nélkül való megszavaztatása mellett, a gazdák pedig belátják, hogy az országnak végre is onnan kell vennie a fedezetet, ahonnan az egzisztenciák túlságos megerhelése nélkül leginkább veheti. A gazdaképviselők és a kormány között elsimultak az ellentétek, a gazdák megelégszenek bizonyos fokú mérsékléssel, sőt a nagygazdák részéről még a behozandó progresszív adókulcs elé sem gördítenek súlyosabb akadályokat.

Az előjelek szerint a jövő hét végén, de valószínű, hogy augusztus elején már meg is kezdhetik a földadójavaslat tárgyalását, mert az indemnitási vita máris befejezéséhez közeledik. A gazdák ellenállásának leszerelése folytán a földadójavaslat vitája sem ígérkezik hosszúnak, úgy hogy augusztus közepén csakugyan megkezdődhet a néhány hetes parlamenti szünet.

Addig azonban el kell intézni egy igen fontos kérdést, amely éppen úgy nem tűr halasztást, mint az adójavaslatok. És ez az drágaság megfékezése. A korona zuhanásszerű romlásával az árak ugyszólván óráról-órára emelkednek, ami már-már elviselhetetlenné teszi a drágaságot. A kormánynak legsürgősebben konkrét tervvel kell a harminchármas bizottság elé lépnie, hogy a bizottság ülései ne merüljenek ki elméleti vitákozásban. Értésüléseink szerint a harminchármas bizottság ellenzéki tagjai a bizottság kedden délelőtt tartandó ülésén, amikor a husz és burgonyakérdést kezdik tárgyalni, kifejezést is fognak adni azon elhatározásuknak, hogy a bizottság ülésein csak akkor hajlandók részt venni, ha a kormány konkrét javaslatokat terjeszt elő, mert az elméleti vitáknak a mai körülmények között nem látják értelmét.